

Nr 267.

Av herr **von Hofsten**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om expropriation m. m.

Enligt hittills hos oss gällande lagstiftning har expropriation i regel varit medgiven allenast för ändamål, som innefatta ett direkt allmänt behov av synnerlig vikt, i allmänhet sådana, som omedelbart företrädas av stat eller kommun eller som avse att tjäna den allmänna samfärdseln. Kungl. Maj:ts föreliggande nådiga proposition nr 46 med förslag till bland annat »Lag om expropriation» går härutinnan betydligt längre och avser att i stor utsträckning bereda expropriationsrätt även för ändamål, som, utan att kunna sägas i och för sig utgöra ett allmänt behov, likväl anses omedelbart vara av större betydelse för det allmänna. Att härvid, med hänsyn till det starka ingrepp i bestående rättigheter expropriationen innebär, lagstiftningen bör framgå med största varsamhet, synes mig uppenbart. Bland de ändamål, för vilka expropriationen enligt den nådiga propositionen skulle vara tillåten, upptages jämväl beredande åt »befolkningen eller en väsentlig del därav å en ort av plats för överläggningar i allmänna frågor eller upplysande föredrag eller för anläggning till förbättring av tillgången på livsmedel eller andra förnödenheter eller för annat företag, ägnat att främja något dylikt ideellt eller ekonomiskt syfte av synnerlig vikt». Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet erinrar uti sitt anförande till staterådsprotokollet den 7 september 1912, att omförmälda expropriationsrätt, dels för anskaffande av vissa samlingslokaler och dels för beredande av möjlighet att utöva kooperativ verksamhet enligt § 1 i lagen om ekonomiska föreningar, upprepade gånger varit föremål för Riksdagens behandling.

Senast har nämligen uti en motion nr 74 till 1912 års Riksdag hemställts, att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes taga i övervägande, huruvida, i vad mån och under vilka

villkor expropriationen genom det allmännas försorg kunde medgivas, i syfte att på landet anskaffa oundgänglig tomtmark, avsedd att åt sammanlutningar för folkbildning och nykterhet eller annan religiös, social eller kulturell verksamhet åstadkomna samlingslokaler, samt för Riksdagen framlägga det förslag, vartill detta övervägande kunde föranleda. Jag medgiver, att omförmälda ändamål kunna vara synnerligen behjärtansvärda och att fall förekommit, då det varit förenat med stora svårigheter att anskaffa lämplig plats för dessa ändamål, men det synes mig dock innebära ett alltför stort ingrepp i den enskilda äganderätten att för sådana undantagsfall medgiva expropriationsrätt. Det har hittills, såsom ovan antytts, varit en given regel i vår lagstiftning, att expropriation icke borde komma till användning annat än där ett i särskild grad allmänt intresse krävt en sådan åtgärd. Såsom »socialt och kulturellt» synes mig i själva verket kunna betecknas hart när varje ändamål, som det moderna samhället kan anse vid en viss tidpunkt värt att direkt eller indirekt främja. Därunder skulle således kunna inbegripas snart sagt varje såsom förnuftigt ansett ändamål. Därjämte må ock erinras, att lagförslaget lider av oklarhet, vem expropriationsrätt skall för ovan angivna ändamål tillkomma. Med avseende å expropriation för åstadkommande av tryggade bostadsförhållanden är uti § 97 i lagförslaget angivet, att denna rätt icke må beviljas annan än kommun eller municipalsamhälle. I nu omförmälda fall åter stadgas, att expropriation må äga rum för att »bereda befolkningen eller en väsentlig del därav å en ort plats för överläggningar i allmänna frågor eller — — —». Man kan, synes mig, ställa sig tveksam, vad uttrycket »en väsentlig del» av befolkningen innebär. Menas därmed mer än halva befolkningen i en kommun, eller innebär uttrycket, att vilken förening som helst med något större antal ledamöter skulle äga expropriationsrätt för beredande av plats för sina överläggningar eller för utövande av kooperativ verksamhet?

Expropriationsrätt föreligger jämväl enligt Kungl. Maj:ts omförmälda förslag: »för något en kommuns eller annan dylik samfällighets allmänna ändamål». Enligt herr stat-rådets yttrande till statsrådsprotokollet är under omförmälda expropriationsbegrepp att hänföra jämväl expropriation av ett vattenfall i och för en anläggning för en Orts förseende med belysning eller drivkraft. En kommun skulle alltså vara berättigad att för något sitt ändamål exproprierade ett vare sig monterat eller omonterat vattenfall, beläget hur långt från samhället som helst. Jämväl denna utsträckning av expropriationsrätten synes mig innebära ett oberättigat intrång i en ägares av ett vattenfall fria förfogande över sin egendom och skulle även kunna lända till förfång för kommun eller samfällighet, som med hänsyn

till belägenheten kunde hava mera befogat anspråk att få tillgodogöra sig detsamma. Herr statsrådet anför gentemot expropriationskommitténs förslag: »att expropriation skulle äga rum, så snart Konungen prövar nödigt, att fast egendom tages i anspråk för allmänt gagn», att en sådan uppgift skulle kunna bliva för Kungl. Maj:t alltför svår och ansvarsfull. Man kan i detta sammanhang framhålla, att samma svårighet må anses föreligga, då det gäller en kommuns »allmänna ändamål». En uppräknig av de viktigaste eller mera säregna expropriationsanledningarna för kommunala allmänna ändamål synes därför vara jämväl i berörda hänseende den lämpligaste vägen. Ett sammanförande i § 1 av lagförslaget av å ena sidan rent allmänna ändamål och å andra sidan kommunala ändamål synes jämväl lämpligt.

Med avseende å den ersättning, som vid expropriation skall utgå, stadgas uti § 13 av gällande expropriationsförordning, att, då jord eller lägenhet avstås, nämnden skall uppskatta i penningar såväl jorden eller lägenheten, efter vad jord eller lägenhet av lika beskaffenhet och godhet i orten »högst» gäller, som ock särskilt till »högsta» skäligen belopp den skada, annan än ägaren genom jordens eller lägenhetens avstående lider, ävensom att, om genom begagnandet av jord eller lägenhet för allmänt behov skada uppkommer för ägaren eller annan, ersättning härför skall, om den icke förut blivit beräknad, bestämmas till »högsta» belopp, vartill skadan skäligen må skattas. I det föreliggande lagförslaget under § 7 stadgas däremot, att löseskilling för fastighet, som exproprieras, skall utgå motsvarande fastighetens värde, ävensom att för skada eller intrång ersättning skall gäldas. Nu må visserligen medgivas, att ovan omförmälda uttryck »högst gäller» kunnat bliva vid expropriationsvärderingar så att säga missbrukat, så att en alltför hög ersättning blivit tilldömd; å andra sidan kan jag icke finna annat, än att den uti ifrågavarande lagförslag i berörda hänseende använda formuleringen jämväl kan misstolkas, så att en i förhållande till egendomens värde eller det föreliggande intrånget oskäligt låg ersättning kan komma att utdömas. Då nämligen ett expropriationsförfarande väl i de flesta fall innebär ett icke obetydligt intrång för ägaren till den fastighet, som exproprieras, synes mig den möjligheten att, på grund särskilt av omformuleringen utav hithörande bestämmelser, en undervärdering må kunna förekomma, synnerligen betänklig. Av det anförda framgår, att, efter mitt förmenande, lagtexten i omförmälda hänseende bör så formuleras, att fastighetsägarens rätt att erhålla full skäligen ersättning bättre tryggas, än vad som synes bliva fallet i Kungl. Maj:ts föreliggande förslag. Detta ändamål vinnes, om i berörda § 7 bestämmes, att för fastighet, som exproprieras, skall erläggas löseskilling,

motsvarande »fastighetens fulla värde» jämte liknande uttryck angående ersättning för skada och intrång.

Enligt § 61 i Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition äger den exproprierande rätt att återkalla expropriationsanspråket »sist innan rätten meddelat utslag i målet». Omförmälda rätt föreligger alltså, till dess sökanden blivit underkunnig om den av nämnden utdömda ersättningen; med andra ord, han äger rätt att, om han skulle finna ersättningsbeloppet efter sin uppfattning alltför högt tilltaget, låta ärendet förfalla. Det ligger därvid nära till hands, att en sådan rätt kan av sökanden missbrukas; i synnerhet som någon förpliktelse att ställa pant eller borgen för den skada, som genom expropriationsanspråkets återkallande kan uppstå för sakägaren, icke föreligger. Mig synes därför lämpligt, att omförmälda återkallande av expropriationsanspråket skall framställas »sist innan nämnden blivit tillsatt».

Uti §§ 97 och 98 uti ifrågavarande nädiga propositionen finnas meddelade särskilda bestämmelser om expropriation för åstadkommande av tryggade bostadsförhållanden. I berörda hänseende är husägaren berättigad köpa det till hans hus hörande område endast i de fall, att den nye markägaren ej vill upplåta området med tomträtt samt arrendeaftal ej heller träffas. Det synes billigt, att husägaren i varje fall skall vara berättigad att, om han så önskar, inköpa området.

På grund av vad jag sålunda anfört, får jag vördsamt hemställa,

att Riksdagen, med avslag å Kungl. Maj:ts nädiga proposition nr 46, i vad densamma avser §§ 1, 7, 61 och 98 i Förslag till lag om expropriation, måtte besluta, att nämnda §§ i omförmälda lag skola erhålla följande lydelse:

§ 1.

1. Fastighet, som tillhör annan än kronan, må tagas i anspråk genom expropriation, om Konungen prövar det nödigt:

för befästning, övnings- eller förläggingsplats för krigsmakten, skjutbana, som äger betydelse för den allmänna skjutskicklighetens utveckling, eller eljest för rikets försvar,

för allmän väg på landet eller i stad, järnväg eller spårväg för allmän trafik, bro, hamn, lastningsplats, kanal eller annan farled, flottled, telegraf- eller telefon-

anläggning eller annan anläggning för den allmänna samfärdseln,

för linbana, som är behöflig för ett företag av större gagn för orten,

för allmän byggnad,

för annat därmed jämförligt ändamål av väsentlig betydelse för det allmänna,

för kommunal byggnad, för allmän begravningsplats, för att inom bebyggt område med större sammanträngd befolkning åstadkomma tryggade bostadsförhållanden, för att förse en ort med vatten eller förhindra förorenande av vattenledning, som är anlagd för sådant ändamål, för avloppsledning inom tätt bebyggt område så ock för annat därmed jämförligt ändamål av väsentlig betydelse för en ort.

Särskild rätt, som i avseende å fastighet tillkommer annan än kronan, må ock exproprieras, om Konungen prövar det nödigt för ändamål, som nu är sagt.

2. Finnes synnerligen — — — se förslaget § 1 — — — — expropriation av rättigheten.

§ 7.

För fastighet, som exproprieras, skall erläggas löseskilling, motsvarande fastighetens fulla värde. Exproprieras en del av en fastighet och lider återstoden skada eller intrång genom expropriationen eller den exproprierade delens användande, skall full ersättning därför gäldas. Uppkommer eljest genom expropriationen skada för ägaren, skall ock sådan skada till fullo ersättas.

Är den — — — — § 7 — — — — utgå på en gång.

§ 61.

Vill den, som genom ansökning om stämning till rätten fullföljt anspråk på expropriation, återkalla anspråket, göre han sist innan nämnd blivit, på sätt i 21 § stadgas, tillsatt, hos rätten eller domaren skriftlig annälan om återkallelsen, eller vare rättigheten till åter-

kallelse försutten. Den, som återkallat — — — § 61
 — — — — tagit i besittning.

§ 98.

Har efter — — — — § 98 — — — — av
 stadsplan och tomtindelning.

Sådant område vare husägaren berättigad köpa
 för en köpeskilling, motsvarande — — — — § 98
 — — — — mot fullgörande av därför stadgade villkor.»

Slutligen hemställer jag vördsamt, att, därest de nu ifrågasatta ändringarna i Kungl. Maj:ts omförmälda nådiga proposition skulle vinna lagutskottets bifall och i följd därav ändringar jämväl i andra paragrafer av förslaget skulle visa sig erforderliga, lagutskottet måtte vidtaga nödig omformulering av desamma.

Stockholm den 19 februari 1913.

E. von Hofsten.